

В І Д Г У К
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Федько Світлани Леонідівни
“Культуродоцільні тенденції в практиці надання психологічної
допомоги”,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія
психології

Проблема культуродоцільності підходів до надання психологічної допомоги, визначення універсального і культуроспецифічного в контексті загальної практики психологічного консультування на сьогодні є малодослідженою у вітчизняній психологічній науці, і тому її *актуальність* не викликає сумніву. Дисертаційне дослідження С. Л. Федько, метою якого є теоретико-методологічний аналіз генези та особливостей культуродоцільних тенденцій у сучасній практиці психологічного консультування та емпіричне дослідження вияву вказаних тенденцій у професійній свідомості практикуючих психологів є першою подібною працею в українській психології. Це зумовлює безперечну наукову *новизну*.

В умовах сьогодення дослідження практики надання психологічної допомоги у соціокультурному вимірі становить неабиякий інтерес для психологічної науки як з теоретичної, так і з практичної точок зору. Попри доволі тривалу історію вивчення феномену культуродоцільності у зарубіжній науковій традиції (Allwood C. M., Berry J. W, Arnett J. J, Northworthy K. L., Heppner P. P., Henrich J., Heine S. J., Norenzayan A., Okazaki S., David E. J. R., Abelmann N., Wierzbicka A. та ін.), в українській психологічній літературі небагато відомо про дослідження цього явища. До того ж, в умовах практично необмеженого доступу до фахової інформації, психологам видається все важче віднайти власну професійну орієнтацію і спрямованість, що, безперечно,

позначається на якості їхньої діяльності у сфері надання послуг психологічної допомоги. Відтак спроба автора розглянути культуродоцільність психологічної допомоги як один з чинників її ефективності, заслуговує уваги і є вагомим внеском у подальший розвиток вітчизняної психологічної практики. Цим забезпечується своєчасність роботи.

Детальне ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє стверджувати, що робота є самостійним науковим дослідженням, результати якого, безумовно, мають *наукову новизну й теоретичне та практичне значення* для подальшого розвитку вітчизняної психології. Дисертантка оволоділа необхідними теоретичним матеріалом, змогла здійснити доволі глибокий критичний аналіз наявних точок зору щодо досліджуваної проблеми.

Структура і висновки дисертації С. Л. Федько відповідають поставленій меті та завданням; робота має значну теоретичну базу, містить доволі докладний та ґрунтовний аналіз теоретичного матеріалу. Важливо, що дисертантка, незважаючи на складність і новизну обраної тематики, зробила перший експериментальний крок у сфері вивчення репрезентації феномену культуродоцільності у професійній свідомості психологів-практиків.

У першому розділі – *“Культуродоцільне психологічне консультування як соціокультурна і психотехнічна проблема”* – дослідниця викладає теоретичні і практичні передумови виникнення культуродоцільного підходу в психології, здійснює глибокий поліпозиційний аналіз проблеми культуродоцільності практики надання психологічної допомоги. Так, витоки цього феномену авторка вбачає ще в антропологічних дослідженнях XIX та XX століть (М. Я. Данилевський, К. Д. Кавелін, Г. І. Маркелов, Б. Ф. Поршнев, А. Тойнбі, О. Шпенглер та ін.), логічним продовженням яких є погляди і теорії сучасних психологів (Дж. Беррі, О. Ф. Бондаренка, О. Л. Венгера, Д. Мацумото, П. Педерсена, М. Сандомирського, О.Й. Сосланда, Д. Сью та ін.).

Розглядаючи передумови виникнення культуродоцільних тенденцій в практиці надання психологічної допомоги, дисертантка бере до уваги не лише безпосередньо наукові дані, але й аналізує соціоісторичний та

соціокультурний контексти зародження вказаних тенденцій. Саме тому значну частку джерельної бази дослідження складають напрацювання таких постатей, як М. Вебер, М. Епштейн, Ю. М. Лотман, Дж. Най, А. Тойнбі, С. Хантінгтон, Ф. Фукуяма та ін. Це, безперечно, свідчить на користь ґрунтовності і всебічності проведеного дослідження.

У окремому параграфі авторка описує понятійно-термінологічний апарат дисертаційної роботи, де зупиняється на визначеннях основних понять, спираючись як на погляди науковців-класиків, так і сучасних дослідників. Складність теоретичного аспекту роботи полягає у її міждисциплінарному характері, що зумовлено темою дослідження.

Другий розділ – *“Індигенізація і універсалізація як головні тенденції в сучасній практиці психологічного консультування”* – присвячений дослідженню основних векторів розвитку консультативної практики на сучасному етапі. Новим та перспективним аспектом вивчення є питання *індигенізації* системи психологічного консультування, що має на увазі врахування культурної змінної в організації консультативного процесу, розробку консультативних практик на ґрунті аксіологічного змісту тієї чи іншої культури. Існують різні думки щодо суті індигенної психології. Так В. Енрікес стверджує, що під індигенною психологією слід розуміти систему психологічної думки й практики, яка базується на певній культурній традиції. П. Гілас і А. Локк вважають індигенну психологію протилежністю психології, яка розроблена теоретиками, що дотримуються експериментального підходу й вкорінена у культурні думки, теорії, здогади, класифікації, припущення і метафори разом з поняттями, характерними для соціальних інститутів, які стосуються психологічних тем.

У цих різних трактуваннях індигенної психології можна спостерегти деякі спільні мотиви. По-перше, це уявлення про те, що культурні традиції стимулюють виникнення психологічного знання (разом із теоріями, методами й результатами). По-друге, це переконання, що реальний предмет психології радше стосується повсякденної, земної діяльності людей, ніж штучної

поведінки, зумовленої експериментально. По-третє, це *etic*-орієнтація, яка змушує інтерпретувати результати досліджень із врахуванням місцевих особливостей, індигенних психологічних знань. Індигенні (багатокультурні) психології намагаються розвивати науку про поведінку, в якій виявляються соціокультурні факти локального суспільства людей

Отже, досліджувана проблема має загальнотеоретичне значення і становить собою значний простір для подальшого вивчення.

Слід відзначити фундаментальний підхід авторки до обґрунтування необхідності звернення психологічної допомоги в індигенну перспективу. Так, у дисертації наводяться аргументи на користь індигенізаційного підходу як вітчизняних вчених (О.Ф. Бондаренка, І.В. Данилюка), так і дослідників з багатьох країн світу, що репрезентують як західний, так і східний підходи до світорозуміння. Зокрема це: Дж. Арнетт у США, В. Енрікес на Філіппінах, Д. Сінха – в Індії, Й. Касима – в Австралії; Дж. Адер – у Канаді; М. Бонд, Д. Хо, Г. Као і К. Леунг – у Китаї; С-Ч. Чо, У. Кім і Ян-Шин Пак – у Кореї; К.М. Олвуд – в Швеції; К.-К. Хван – на о. Тайвань та ін.

Позитивне враження справляє масштаб міждисциплінарного охоплення досліджуваної проблематики в цьому розділі. Зокрема, проблема доцільності застосування культурно-орієнтованих методів надання психологічної допомоги розглянута через призму не лише безпосередньо психологічного, але й філософсько-релігійного і клінічного компонентів.

У третьому розділі – *“Емпіричне дослідження особливостей представленості феномену культуродоцільності в професійній свідомості практикуючих психологів”* – наведено обґрунтування методичного й діагностичного інструментарію, описана послідовність його застосування у процедурі констатувального етапу дослідження. Наведено й проаналізовано результати дослідження специфіки професійної рефлексії психологів-практиків. Для отримання науково достовірних практичних результатів авторкою була розроблена і застосована оригінальна поетапна методика дослідження, в основу якого лягло завдання виявлення місця

культуродоцільних тенденцій у розумінні психологами власної професійної діяльності. Значний за обсягом емпіричний матеріал, піддавався обробці методом факторного аналізу, що дозволило виявити основоположні змістовні одиниці професійної рефлексії психологів-практиків, з акцентом на показниках соціокультурної спрямованості. Теоретичні положення й отримані результати дослідження унаочнюються рисунками і таблицями, представленими в тексті роботи.

Дослідження С. Л. Федько виконане на достатньо високому науковому рівні. Не викликає сумнівів і достовірність одержаних результатів. Про ґрунтовність експериментальної частини дослідження свідчить достатня за обсягом емпірична вибірка, загальний обсяг якої складав 240 фахівців-психологів з п'яти країн Європи; системний характер обробки емпіричних даних методом факторного аналізу з виділенням головних компонент, а також їх якісна інтерпретація. Перевагою дослідження є оформлення його результатів у вигляді наочних таблиць, що є одним із чинників, завдяки якому досягається прозорість і ґрунтовність проведеної наукової роботи.

Структура і висновки дисертації С.Л. Федько відповідають поставленій меті та завданням; робота належним чином оформлена, характеризується прозорою манерою викладу матеріалу. Репрезентативним є перелік використаної літератури на 337 позицій, із яких 167 іноземною мовою.

Позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за необхідне зазначити наступні дискусійні положення та зауваження до поданої дисертаційної роботи:

1. Було б доцільно в рамках першого розділу більш детально розкрити поняття та явища *культурної експліцитності* та *культурної імпліцитності* підходів до надання психологічної допомоги. Пояснення даних термінів уперше зустрічаються на с. 102 дисертації. Оскільки явища культурної експліцитності/імпліцитності для цього дослідження є одними з ключових, доцільно детально розглянути їх на початку дисертації.

2. У параграфі 3.1. дисертації (с. 146) наведено перелік параметрів, що розкривають характерні особливості здійснення консультативної роботи практикуючими психологами, і що виступали у якості змінних при складанні вихідної матриці для факторного аналізу. Однак бажано було подати розгорнуте обґрунтування кожної з вказаних складових.

3. У висновках, які зроблено на основі констатувального етапу дослідження вказується, що "...в сучасній психологічній практиці проблема відрефлексованості власної соціокультурної позиції практикуючими психологами насправді залишається відкритою. Замислюючись над соціокультурними чинниками, хай і несвідомо, фахівці-психологи все ж тяжіють до звичайної універсалістської тенденції, детермінованої та окресленої ідеологією панпсихологізації як системотворчим елементом" (с.170-171). У зв'язку зі специфікою отриманих результатів дослідження доцільною була б розробка методичних рекомендацій для психологів, спрямованих на розвиток соціокультурної рефлексії і, відповідно, компетентності. Це суттєво і логічно доповнило б зміст дисертаційного дослідження і слугувало б корисним практичним втіленням його результатів.

Робота відзначається безперечною новизною в постановці проблеми та методах експериментального її дослідження. Містить корисні матеріали для фахової підготовки та професійного вдосконалення психологів-практиків.

Тема дисертаційної роботи є актуальною і перспективною для подальших досліджень, спрямованість яких чітко окреслена авторкою у загальних висновках до дисертації. Особливо значущим і перспективним, на нашу думку, є пошук і ствердження культуродоцільних методів, комплементарних ментальній основі саме українського етносу.

Таким чином, аналіз дисертаційної роботи, автореферату й опублікованих наукових праць здобувача дає нам підставу зробити такий висновок: за характером фактичного матеріалу, його аналізу, рівнем новизни,

теоретичної і практичної значущості, обґрунтованості висновків, дисертаційна робота С. Л. Федько на тему “Культуродоцільні тенденції в практиці надання психологічної допомоги” відповідає вимогам пп. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів № 567 від 24.07.2013 р., які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор Федько Світлана Леонідівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент:

**Декан факультету психології,
доктор психологічних наук, професор,
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

І. В. Данилюк

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР НДЦ
КАРАУЛЬНА Н.В.
06.04.2016р

